

resources, to select and invent necessary tasks, activities and tools, to use them correctly, to organize individualized and differentiated students' teaching, to instruct in using different academic strategies, to develop special teaching ability to supervise students' autonomous activities indirectly) are described. The necessity for majors in teaching French to master professionally informational and communicational competence within their overall methodological competence is emphasized. The appropriate knowledge and skills are clarified. The examples of academic methodological exercises are suggested. The expediency of creating such exercises in e-form in order to provide automatic teacher supervision and major self-governance and self-assessment is substantiated.

Key words: major in teaching French, methodological training, methodological knowledge and skills, academic methodological exercise, extracurricular autonomous activities, the French language.

УДК 373.3.016:81-028.31

Олеся Мартіна
Olesia Martina

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

DEVELOPING JUNIOR PUPILS' CONNECTED SPEECH WHILE TEACHING THEM READING AND WRITING

У статті описано методи, прийоми і засоби формування вмінь і навичок усного мовлення молодших школярів з урахуванням вимог до навчально-мовленнєвої діяльності; визначено види вправ, описано та теоретично обґрунтовано методіку їх застосування. Правильно організована робота, спрямована на розвиток зв'язного мовлення першокласників, сприятиме розвитку самостійності і творчої активності школярів, збагатить мовлення учнів початкових класів різноманітними формами і способами висловлення думки.

Ключові слова: мовлення, мовленнєва особистість, мовленнєва діяльність, розвиток зв'язного мовлення, діалогічне мовлення, граматично правильне мовлення, граматичні форми, текст.

Модернізація змісту шкільної освіти у світлі вимог Національної доктрини розвитку освіти, державної національної програми «Освіта» («Україна. XXI ст.»), Державного стандарту початкової загальної освіти (2011р.), Концепції мовної освіти, компетентнісного підходу як методологічної основи формування загальної початкової освіти спрямована на опанування учнями всіх видів мовленнєвої діяльності, основ культури усного й писемного мовлення, базових умінь і навичок використання мови в різноманітних сферах і ситуаціях спілкування. Підвалини цих знань закладаються в початковій школі. Ґрунтується ця робота «на діяльнісно-проблемному підході до організації навчального процесу», метою якого має стати «головним чином підвищення культури мовлення та грамотності школярів» [7, с. 31].

Важливою складовою мовленнєвого розвитку школярів є робота, спрямована на збагачення словника, «формування вмінь граматично правильно і лексично виправдано застосовувати у власному мовленні слова різних лексико-граматичних розрядів для побудови зв'язних висловлень певного типу (розповідей, описів, міркувань)» [8, с. 14].

Необхідною умовою формування соціально активної і духовно багаті особистості є оволодіння мовленням як засобом спілкування. Мовлення – це не тільки форма спілкування, а й форма передачі та набуття знань. Опанування української мови відбувається через мовленнєву діяльність. Ось чому так важливо розвивати мовлення, працювати над цим постійно і

цілеспрямовано. Адже без добре розвинуеного мовлення немає справжніх успіхів у навчанні, немає спілкування.

Розвиток мовлення – основний розділ програми з української мови, провідний принцип її опанування. Тому на кожному занятті вчитель дбає про формування у дітей правильної мови, збагачення словникового запасу, працює над виробленням умінь вживати слова в правильній граматичній формі, удосконалює діалогічне мовлення, закладає основи монологічного або зв'язного мовлення.

Школа покликана озброїти учнів навичками зв'язного мовлення. Це завдання усвідомлювалось і усвідомлюється багатьма методистами. Предметом їхньої зацікавленості став процес породження і сприймання висловлювань. Тож вони шукають засоби і шляхи як розвивати мовлення, збагатити словниковий запас учнів у процесі побудови словосполучень, речень, цілого тексту.

Роль і місце роботи у розвитку зв'язного мовлення молодших школярів у системі початкового навчання української мови і читання не раз підкреслювали прогресивні діячі методичної науки минулого століття. Особливої уваги заслуговують ідеї К.Д. Ушинського, який ототожнював розвиток мовлення і дар слова, розуміючи під цим вроджену мовленнєву здатність дитини, її вміння висловлюватись в усній і писемній формах, самостійну думку [9, с. 86].

Для вивчення зв'язного мовлення учнів, розробки практичних прийомів його формування неабияке значення мають праці Т.О. Ладиженської, О.Н. Хорошковської, М.І. Оморокової та ін.

Комунікативна лінія змісту програми передбачає формування у молодших школярів чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письма. Основним завданням таких занять є активне і цілеспрямоване збагачення й удосконалення мовлення учнів; безпосередня підготовка до складання учнями власних текстів; розвиток логічного мислення; розширення світогляду учнів.

Мета статті – описати методику розвитку зв'язного мовлення першокласників у процесі навчання грамоти.

Розвиток мовлення першокласників є складовою частиною курсу української мови, провідним принципом її опанування. В практиці роботи перших класів на кожному занятті з будь-якого навчального предмета чи виду діяльності вчитель або вихователь дбає про забезпечення словникового запасу дитини, працює над виробленням умінь вживати слова у правильній граматичній формі, виправляє учня в чіткій звуковимові, вдосконалює діалогічне мовлення, закладає основи зв'язного монологічного мовлення [1, с. 39].

Звичайно, розвиткові усного мовлення дитини шести років сприяють не тільки заняття, уроки, а все її життя – гра, посильна праця, слухання радіо і сприймання творів дитячої літератури, мистецтва, перегляд телепередач, відвідування кіно, театру, бібліотеки, магазину, спілкування з ровесниками і старшими у повсякденному житті. Однак провідними засобами формування мовлення дитини є навчання у широкому розумінні цього слова.

З початком навчання у школі мовлення дитини вступає в цілком нову і своєрідну фазу розвитку. Мова, якою дитина володіла як необхідним, але звичним інструментом, стає об'єктом вивчення. Цей перехід для дітей важливий і багатозначний. Мовлення у навчанні виконує важливу функцію. З одного боку, воно – інструмент, засіб оволодіння виучуваним, з другого – джерело знань. Таким чином, рівень розвитку мовлення певною мірою визначає весь процес опанування знань [3, с. 48].

Мовлення першокласників формується під впливом того середовища, в якому вони ростуть, тому в ньому трапляється багато граматичних помилок, неправильно утворених іменникових і дієслівникових форм, помилкового вживання роду і числа.

Якщо діалог першокласнику допомагають будувати співрозмовники, то монологічне мовлення йому самому часто буває створити важко, а то й неможливо.

У процесі навчання розширюються функції мовлення. Виникає і розвивається мовлення як засіб засвоєння й передачі знань і засіб формування особистості, самоствердження її в колективі. У зв'язку з цим значно збагачується мовне середовище дітей. На уроках і в процесі громадської діяльності учні сприймають зразки усного і письмового монологічного мовлення – наукового, публіцистичного, ділового. Опановують читанням, письмом, вивчають систему української мови.

Провідним у їх діяльності стає монологічне мовлення, більш складне, порівняно з діалогічним. Коли діалог – це, по суті, ланцюг реплік, то монолог – система думок, втілених у словесну форму. Монолог не підтримується ситуаціями, запитаннями, вимагає більшої зібраності, попередньої підготовки.

Робота з розвитку мовлення школярів проводиться, як правило, на рівні становлення в дитини вміння будувати зі слів речення, з речень – текст. У результаті цього діти можуть добре узгоджувати слова в речення, паралельно чи послідовно з'єднувати речення в тексті, але це аж ніяк не позначається на їхньому мовному розвитку, бо в самої дитини немає ніяких підстав відповідати на запитання: «Чи речення є достатньо поширеним?», «Текст уже закінчено чи можна ще щось додати?» Лише послуговуючись висловом як реальною одиницею мови, дитина зможе самостійно працювати і з реченнями, і з текстами. Адже побудова вислову – це «не нанизання слів, а заповнення потрібними словами цілого» [5, с. 67].

На перших етапах навчального курсу дітям пропонують оцінювати ситуації спілкування – як ті, що реально розгортаються в класі, так і наведені в художній літературі. Головне в цій роботі – виявити учасників спілкування й засоби їхнього спілкування. Виконуючи завдання, діти бачать, що учасники спілкування – це з одного боку, не «той, хто говорить», а з другого – «не той, хто його слухає», а «той, хто звертається до когось» за допомогою слів, жестів, міміки, рухів, і «той, хто відповідає на це звернення», використовуючи будь-які засоби спілкування. Висловлення – це реальна одиниця спілкування, тобто слово, жест, міміка, рух, дія адресовано комусь в очікуванні відповіді і завершена. Якими б засобами не зображувати висловлення, завжди можна виокремити те, що в ньому відбито: твердження – заперечення, запитання – відповідь, пропозиція – відмова, наказ – виконання і таке інше. Наприклад, згоду чи незгоду з кимось дитина може виявити мімікою, жестами, словами. Важливо разом з дитиною розібратися і з'ясувати, завдяки чому її згода чи незгода стала зрозумілою іншій людині.

Велику цінність для початкового етапу навчання вбачається не стільки в породженні, вигадуванні дітьми різних текстів, скільки в трансформуванні вислову з однієї форми в іншу. На цій стадії важливішим є не складання оповідань, казок тощо, а читання й переведення писемної форми в усну [6, с. 76]. Таким чином, створюючи сценарій відомого оповідання чи казки, а відтак розігруючи його, діти неминуче звернуться до засобів усної форми висловлювання. Іншими словами, запровадження писемної форми дає дітям можливість усвідомити усну, побачити її засоби вираження та умови реалізації.

Характерною особливістю сучасної методики розвитку зв'язного мовлення молодших школярів є навчання моделювання текстів-описів, текстів-розповідей, текстів-міркувань. Проте, слід зазначити, що крім таких категоріальних ознак, як зв'язність, змістовність, логічність, структурна цілісність, адресність, прагматичність, з якими молодші школярі ознайомлюються практично, текстам властива ще й інтонаційна оформленість.

Інтонація відіграє важливу текстотворчу роль: формує й передає думку, організовує її структурно, надає виразності, емоційності. Виконуючи комунікативну функцію, інтонація є складовим елементом усного й писемного мовлення, засобом оформлення комунікативних типів мовлення. Тому ознайомлювати з роллю цієї специфічної структури, її одиницями, способами використання цих одиниць залежно від завдань мовлення треба не тільки в межах речення, а й на рівні текстів усіх типів [2, с. 54].

З точки зору мовленнєвої діяльності показником сформованого мовлення учнів є гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності. У свою чергу, успішне функціонування

видів мовленнєвої діяльності забезпечується взаємодією трьох факторів – знанням одиниць мови, навичками оперування цими одиницями за певними правилами, умінням використовувати наявні знання та навички для формування та формулювання думки. Лише наявність і взаємодія цих трьох сил забезпечує мовленнєву діяльність учнів.

У системі вправ, спрямованих на розвиток зв'язного дитячого мовлення, можна виокремити кілька їх видів.

1. Вправи, що розкривають логічні зв'язки: а) на класифікацію предметів; б) складання текстів за картиною, малюнком, планом, опорними словами; в) придумування заголовка та вибір назви до тексту; г) творчі на конструювання тексту.

2. Вправи, що сприяють навчанню дітей емоційного мовлення. Вони спрямовані на розвиток: а) образності; б) виразності; в) на виробленні відповідної інтонації.

3. Вправи для формування у дітей граматичного правильного мовлення: на побудову речень, цілих текстів з узгодженням слів у роді, числі, відмінку.

Цікавими вправами для розвитку зв'язного мовлення і логічного мислення є складання розповіді з власного досвіду дітей за планом та опорними словами. Тематика може бути найрізноманітніша: Як я провів день? Що ми бачили в зоопарку? Як відвідували музей? У гостях в бабусі. Прогулянка в ліс тощо.

Підготовкою до складання розповіді буде бесіда під час екскурсії чи прогулянки. У ході такої бесіди формуємо в дітей уміння слухати й розуміти звернене до них мовлення, підтримувати розмову, відповідати на питання і самим запитувати, виховуємо в них навички культури поведінки.

Ефективними є творчі вправи з деформованим текстом, спрямовані на усвідомлення учнями його будови.

Надзвичайно великого значення слід надавати розвитку в першокласників емоційного мовлення. Завданнями таких вправ буде порівняння текстів, їх образного ладу.

Отже, навчання мови – це цілеспрямований процес розвитку пізнавальних задатків школярів, засвоєння ними системи елементарних знань про навколишній світ, формування мовленнєвих умінь і навичок. У процесі шкільного навчання розширюються функції мовлення, яке виникає і розвивається як засіб засвоєння і передачі знань. Мовлення виявляє себе і як засіб формування особистості, самоутвердження її в колективі. Правильно організована робота, спрямована на розвиток зв'язного мовлення першокласників, стане основою успішного формування їхньої інтелектуальної сфери в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Багмут А.Й. Інтонація як засіб мовної комунікації / А.Й. Багмут. – Київ : Освіта, 1980. – 112 с.
2. Барвінська Л.В. Уроки українського читання / Л.В. Барвінська // Початкова школа. – 1990. – №11. – С. 39–40.
3. Вікова та педагогічна психологія : Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – Київ : Просвіта, 2001. – 416 с.
4. Вовкотруб Р. П. Розвиток усного мовлення учнів першого класу в процесі навчання грамоти [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Вовкотруб Раїса Петрівна / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2006. – 20 с.
5. Гільбух Ю.З. Психологічні аспекти словникового розвитку молодших школярів / Ю.З. Гільбух, О.І. Пенькова // Початкова школа. – 1979. – №12. – С. 66–69.
6. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами / Н. Гордіюк // Мандрівець. – 2000. – №3–4. – С. 75–78.
7. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – №1. – С. 28 – 41.

8. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів прикметниками / Н. Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 14–17.
9. Ушинський К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский. – М.–Л. : Изд-во Академии пед. наук РСФСР. Т. 6. Родное слово. Книга для детей. Год первый и второй. – Родное слово. Книга для учащихся. – 1949. – 448 с.

The article deals with the methods, techniques and means of forming oral communication skills and habits according to the requirements for educational and communicative activities. The types of exercises are settled, methods of their usage is described and theoretically substantiated.

Necessary condition of forming socially active and spiritually rich personality is mastering speech as a means of communication. Speech is not only the form of communication but also a means of transmitting and acquiring knowledge. Speech activity provides acquiring of native language. That's why it is important to develop speech, work on it constantly and deliberately because well-developed speech is the condition of real success in education and communication.

Development of speech is the main unit of the curriculum in the first language and the guiding principle of its acquiring. Thus, the teacher's task at each lesson is to form pupils' grammatically correct speech, enrich their vocabulary, work at forming their skills to use words in appropriate grammatical forms, improve dialogical speech and lay the foundations of monological or connected speech.

During school study the functions of speech are extending; speech arises and develops as a means of knowledge acquiring and transfer. Speech is also the way of forming personality and her socialisation in life.

Properly organized work aimed at the development of first-graders' connected speech is the basis of successful formation of their intellectual sphere in the future.

Key words: *speech, speech personality, speech activity, development of connected speech, dialogical speech, grammatically correct speech, grammatical forms, text.*

УДК 37.017.18

Віталій Мацько
Vitalii Matsko

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В ЕМІГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ РІДНОМОВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

UKRAINIAN SCHOOL IN EMIGRATION: PROBLEMS OF NATIVE LANGUAGE TEACHING IN PRIMARY SCHOOL

У статті проаналізовано проблеми навчання української мови в початкових класах еміграційного освітнього простору. Закцентовано, що в навчанні української мови перевага надається лінгвістичному аспектові, який передбачає всебічне вивчення мови як системи: звучання і значення слів, словосполучень, речень і цілого тексту, їх граматичної форми, графічне й правописне оформлення, стилістичні особливості.

Ключові слова: *українська мова, читанка, мовні вправи, початкове навчання, полікультурне середовище, різновиди уроків.*

Сьогодні особлива увага приділяється удосконаленню системи початкової освіти у відповідності до нових вимог, серед яких є пріоритетним забезпечення високої функціональності людини в період, коли концепції й технології стрімко змінюються, коли постає усвідомлення людиною відповідальності за свої активні дії, коли людина у визначений їй природою час прагне ефективно і позитивно прожити своє життя, залишити добрий слід на землі, – відтак